

Εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο

Η "Εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο" (Place Based Education) έχει αναδυθεί τα τελευταία χρόνια στη διεθνή επιστημονική κοινότητα στο χώρο της εκπαίδευσης ως μια νέα παιδαγωγική προσέγγιση που αξιοποιεί το τοπικό περιβάλλον για τη διδασκαλία εννοιών σε πολλά διδακτικά αντικείμενα του προγράμματος σπουδών. Ο Sobel (2004)³, ένας από τους κύριους υποστηρικτές της παιδαγωγικής αυτής προσέγγισης, δίνει τον εξής ορισμό: «Εκπαίδευση βασισμένη στον τόπο είναι η διαδικασία της αξιοποίησης της τοπικής κοινότητας και του τοπικού περιβάλλοντος ως ένα σημείο αναφοράς στη διδασκαλία εννοιών σε πολλά διδακτικά αντικείμενα του προγράμματος σπουδών, όπως: γλώσσα, μαθηματικά, κοινωνικές επιστήμες, φυσικές επιστήμες κ.α. Δίνοντας έμφαση σε βιωματικές και αυθεντικές μαθησιακές εμπειρίες, αυτή η εκπαιδευτική προσέγγιση αυξάνει τις ακαδημαϊκές επιδόσεις των μαθητών/-τριών και τους/τις βοηθάει να αναπτύξουν ισχυρότερους δεσμούς με την κοινότητα τους, ενισχύοντας τον σεβασμό τους στο φυσικό περιβάλλον και δημιουργώντας μία ισχυρή δέσμευση να εργαστούν ως ενεργοί και συμμετοχικοί πολίτες».

Η περιοχή που «υιοθετείται» θεωρείται ως τόπος στο πλαίσιο της εκπαίδευσης βασισμένης στον τόπο. Η βασισμένη στον τόπο εκπαίδευση αξιοποιεί τον τόπο όπου ζουν οι μαθητές/-τριες και τους φυσικούς και ανθρώπινους πόρους του για βιωματική μάθηση, την εμπλοκή με την τοπική κοινότητα και τα προβλήματά της και την ανάληψη δράσης για τη βελτίωσή της. Στο πλαίσιο αυτό η απόκτηση αίσθησης του τόπου από τους/τις μαθητές/-τριες προκύπτει από τη βιωματική και συναισθηματική σύνδεσή τους/τις με τον τόπο και από τη σημασία που αποδίδουν σε αυτόν μέσα από τα συμβολικά νοήματα με τα οποία τον νοηματοδοτούν (πολυτροπικά, μέσα από κείμενα, ψηφιακές και καλλιτεχνικές δημιουργίες, κτλ.)¹.

Τα κύρια χαρακτηριστικά και η προστιθέμενη αξία της προσέγγισης της «υιοθεσίας» μέσα από ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης βασισμένης στον τόπο είναι:

- η αυθεντική και βιωματική μάθηση
- η δέσμευση² στη φροντίδα³ και προστασία του περιβάλλοντος και
- η σύνδεση με τις τοπικές κοινωνίες με ενίσχυση της αίσθησης του 'ανήκειν'².

Σημειώνεται, ότι σύμφωνα με έρευνες³, η σύνδεση με τον τόπο φαίνεται να ενισχύει την επιθυμία των ατόμων να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν αυτόν τον τόπο, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό γενικά για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και την Εκπαίδευση για την Αειφορία και να τα ενδυναμώνει στην ανάληψη δράσεων για την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών, πλημμυρών και των συνεπειών ανθρωπογενών παρεμβάσεων στα χερσαία και παράκτια οικοσυστήματα.

Συνιστάται η «υιοθεσία» να αφορά περιοχές που βρίσκονται σε απόσταση εγγύτητας από το χώρο του σχολείου ώστε να είναι χώρος εύκολα προσβάσιμος στους/στις μαθητές/-τριες. Αν σχολικές μονάδες έχουν υιοθετήσει την ίδια περιοχή, θα έχουν τη δυνατότητα να αντιπαραβάλλουν τις μελέτες τους σχετικά με αυτή και ως εκ τούτου η έρευνά τους γίνεται περισσότερο εμπειριστατωμένη διότι επεκτείνεται και ταυτόχρονα προχωρά σε βάθος. Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή, τα σχολεία μπορούν να συστρατευτούν στις δράσεις προστασίας και ευαισθητοποίησης και συνεπώς αυτές να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικές. Επίσης, σχολεία που υιοθετούν περιοχές που γειτνιάζουν μεταξύ τους θα έχουν τη δυνατότητα να συνεργαστούν για την ανταλλαγή εμπειριών, γνώσεων, καλών διδακτικών πρακτικών προσκομίζοντας στην εκπαιδευτική διαδικασία όλα τα θετικά οφέλη από τη μεταξύ τους επικοινωνία και συνεργασία καθώς επίσης και από τη συγκρότηση

κοινοτήτων μάθησης. Προστιθέμενη αξία στην όλη δράση θα έχει η συγκρότηση νέων σχολικών δικτύων, η επέκταση και ο εμπλουτισμός των ήδη υπαρχόντων δικτύων.

Από την επισκόπηση σχετικών προτάσεων περιβαλλοντικών προγραμμάτων ειδικά για τις δασικές πυρκαγιές, γνωρίζουμε ότι εστιάζονται και δίνουν βαρύτητα κυρίως στο γεγονός της δασικής πυρκαγιάς, την πρόληψή του και τις επιπτώσεις στα οικοσυστήματα και στο ανθρωπογενές περιβάλλον, με λίγα θεωρητικά στοιχεία για το τι προηγείται (λ.χ. γενικά για τα δασικά οικοσυστήματα και τις τροφικές αλυσίδες) και για το τι έπεται ως μεταπυρκαγιά διαχείριση. Στη συντριπτική τους πλειοψηφία τα προγράμματα και οι προσεγγίσεις αφορούν γενικά τις δασικές πυρκαγιές ή τα δασικά οικοσυστήματα με κάποιες δραστηριότητες μελέτης πεδίου και όχι συγκεκριμένες περιπτώσεις με τη μορφή μελέτης περίπτωσης. Επιπλέον, από τη βιβλιογραφία γνωρίζουμε ότι το πιο σημαντικό δεν είναι αυτό καθαυτό το γεγονός της καταστροφής (πυρκαγιά, πλημμύρα), αλλά η χρήση γης. Επίσης, από την επισκόπηση ερευνών γνωρίζουμε ότι τα μαθησιακά οφέλη είναι πολλαπλά όταν το αντικείμενο μελέτης δεν είναι γενικά το οικοσύστημα, αλλά ένας συγκεκριμένος τόπος που βρίσκεται σε εγγύτητα με τον τόπο στον οποίο ζουν οι μαθητές/-τριες και όταν οι τελευταίοι/-ες αποκτήσουν γνώσεις για αυτόν για κάποιο συγκεκριμένο σκοπό (την προστασία του, παρεμβάσεις βελτίωσης, ευαισθητοποίηση τρίτων κτλ.).

Σε μία εκπαιδευτική διαδικασία βασισμένη στον τόπο, οι μαθητές/-τριες μαζί με την αίσθηση του 'ανήκειν', αποκτούν τη δέσμευση της φροντίδας για συγκεκριμένο τόπο, γιατί μέσα από τη διαδικασία της υιοθεσίας (όταν φυσικά αυτή έχει διάρκεια και δεν περιορίζεται σε δυο τρεις δράσεις όπως λ.χ. ο καθαρισμός ακτών και η τοποθέτηση ενημερωτικών πινακίδων), νιώθουν ότι 'ανήκουν' οι ίδιοι στον τόπο, δηλαδή γίνεται το μέρος στο οποίο ζουν και ταυτόχρονα νιώθουν ότι ο τόπος τους ανήκει. Σε μία τέτοια διαδικασία μαθητές και μαθήτριες έρχονται σε επαφή με την τοπική κοινωνία, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό γιατί πρόκειται για αυθεντική μάθηση με άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινωνία. Επιπλέον, επιτυγχάνεται ο απώτερος στόχος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και της εκπαίδευσης για την αειφορία που είναι η μελέτη της αλληλεπίδρασης του φυσικού περιβάλλοντος με τις ανθρωπογενείς παρεμβάσεις.

Το γεγονός ότι η υιοθεσία και άρα το αντικείμενο μελέτης δεν είναι ακαδημαϊκό περιεχόμενο μάθησης αλλά κάτι πολύ απτό και συγκεκριμένο, στη λογική του 'τόσο όσο' επιτρέπει να συνδεθούν με αυτό μαθητές/-τριες από το νηπιαγωγείο μέχρι και το λύκειο. Για παράδειγμα επιθυμητές συνεργασίες είναι η 'υιοθεσία' της ίδιας περιοχής από μία τάξη δημοτικού σχολείου και μία τάξη λυκείου και η μεταξύ τους αλληλεπίδραση, λ.χ. οι μαθητές/-τριες δημοτικού να αναλαμβάνουν μία δράση και οι μαθητές/-τριες λυκείου να προσπαθούν με απλά λόγια να εξηγήσουν κάτι σχετικά με την περιοχή στους/στις μαθητές/τριες του δημοτικού.

Πηγές

Καλαϊτζιδάκη Μ. (2019), Σύγχρονες Προσεγγίσεις στην ΠΕ: Βασισμένη στον τόπο εκπαίδευση και αστική περιβαλλοντική εκπαίδευση. Συσχέτιση με το έργο του Γιάννη Παντή στην ΠΕ., *Επιστήμες Αγωγής*, Θεματικό Τεύχος 2019, Αρ. 4, σελ. 126-145.

Παπαδημητρίου Β., (2012), Εκπαίδευση Βασισμένη στον «Τόπο», για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, Τεύχος 1 (46).

Φιλιππάκη Α., & Καλαϊτζιδάκη Μ. (2022), Η «Αντίληψη του τόπου» στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία*, Τόμος 3, Αρ. 2, σελ. 49-64.